

ЉУБИЦА ПРЋИЋ (Суботица)

МОДЕЛИ ХИПОКОРИСТИКА КОД БУЊЕВАЦА

Буњевци — Хрвати су етничка група која живи на северу Бачке. Претпоставља се да су се овамо доселили средином 17. века са босанско-далматинске границе. Говоре штокавским дијалектом, млађим икавским говором. У Бачкој су дошли у контакт са Мађарима и од њих су преузели извешан број хипокористика.

У овом реферату презентоваће се хипокористици код Буњеваца Суботице и околине. Хипокористици, речи одмила, од милоште код Буњеваца овог краја врло су богати и разноврсни. Нема скоро ни једног основног имена без хипокористика, што доказују и бројчани подаци. За 62 основна мушка имена има 129 хипокористика, а за 48 основних женских имена има 106 хипокористика.

Ова имена одмила настала су још пре рођења детета. Родитељи, кумови, рођаци састајали би се и унапред одредили име детета, као и како ће му се тепати. Приликом рођења детета на снагу ступа унапред утврђени договор. Многа имена дата су из Библије (Јосип, Марија), пошто су Буњевци одувек били одани верници-католици, а нарочито они на салашу. Одређени хипокористици су постајали трајни или су се модификовали. Већи број оваквих имена је емотивно обојен. Њихова је функција да се детету тепа, умиљава, мази и на посебан начин му се тетoshi. Хипокористици се прво чују у породици, међу рођацима, добрим пријатељима, познаницима, а касније и међу друговима и другарицама у школи. Није редак случај да овакво име носи неко све до смрти, иако оно звучи и неадекватно (Шимица, Јосица). Карактеристика имена одмила је да служе за умањивање (Ивица, Маргица), што осећа и његов корисник. Занимљиво је приметити да је било разлика у давању хипокористика међу друштвеним слојевима. Они Буњевци који су нагињали Мађарима сматрајући себе интелектуално јачим (због школовања), давали су својој деци мађарска имена која су им звучала отменије: Густика, Антика, Евика, Манцика и сл.

Облици хипокористика најчешће су у вези са функцијом коју врше. Граде се, углавном, од основе имена и наставка, а догађа се и творба хипокористика од сасвим друге основе.

Корпус хипокористика од основних МУШКИХ имена је следећи:

- АЛБИН — Албе, Ђлбица, Ђлбуш
 АМБРОЗИЈЕ — Бџа, Бџа, Бџо
 АНТУН — Анте, Антуш, Антика, Туна
 АНДРИЈА — Андруш, Андро, Андраш, Бандика
 АЛОЏИЈЕ — Лоџија, Лоџија, Лоџан
 БАБИЈАН — Башо
 БАЛТАЗАР — Болто, Бодо
 БАРТОЛОМЕЈ — Бартул, Бариша
 БЕЛА — Белица, Белушка
 БЕНЕДИКТ — Бено
 ДАНИЈЕЛ — Данчо, Динишко
 ДЕЗИДЕР — Дежика
 ДРАГУТИН — Драго
 ЕУГЕН — Ђено
 ФЕЛИКС — Фело
 ФРАЊО — Врање, Врањица
 ГАШПАР — Гашо
 ГРИГОРИЈЕ — Грго, Гиго, Грга, Гршо
 ГЕЗА — Аго
 ГУСТАВ — Гушто, Густика
 ГАБРИЈЕЛ — Гавро, Габика
 ЂУРАЋ — Ђурика
 ИВАН — Ђве, Ђво, Ђвица, Ђвша, Ђцо, Ђвацко
 ЈАНКО — Јанчика, Јаношка
 ЈГНАЦИЈЕ — Нацо
 ЈАКОВ — Јашо, Јакша
 ЈОСИП — Јошко, Јџа, Јџа, Јџо, Јџа, Јџа, Јџика, Јџица, Јџика,
 Јџко, Јџка
 ЈЕРЕМИЈА — Ремија
 ЈУЛИЈЕ — Ђула
 ЈУРАЈ — Јуре
 КАРЛО — Каре, Карчика, Кало
 КОЛОМАН, КАЛМАН — Кало
 КРЕШИМИР — Крешо
 КАЛДОР — Калор, Кало
 КАЗИМИР — Казо

ЛАЗАР — Лазо
 ЛАДИСЛАВ — Лаџи, Лаџика
 ЛОВРО — Лошо
 ЉЎДЕВИТ — Лајчо, Лајчика, Лалика
 МАРКО — Маркуш
 МАТИЈА — Мате, Матко, Матиша, Маћа, Мато, Маћика
 МИЛИВОЈ — Мијо, Миџија
 МИХАЈЛО — Мишко, Мишо, Мијо
 МИРОЉУБ — Миро
 ПАВАО — Паја, Паја, Пајица, Палика, Пава
 ПЕТАР — Пера, Пера, Перица
 РОКО — Рок
 СТЈЕПАН — Стјпан, Стјпе, Стјво, Штјво, Бибањ, Пашко, Пићука
 СИЛВЕСТЕР — Сиве, Силвика
 ТИМОТИЈЕ — Тиме
 ТОМИСЛАВ — Томс, Тома, Томица, Тџка, Токо, Томо
 ВИЛИМ — Вилко
 ВИНКО — Винце
 Александар, ШАНДОР — Шањика, Шандреш
 ШИМУН — Шиме, Шимица

Најфреквентнији хипокористици за основна мушка имена су: Јосип (10), Стјепан (10), Матија (6). Поводом деривационих облика хипокористика занимљиво је напоменути да су најчешћи наставци: -0(36), -Е(15), -А(14). Они се додају у већини случајева на почетни слог који се завршава консонантом: Андро (Андрија), Грго(Гргур), Томо(Томислав) и сл. Од имена Карло узима се први слог на самогласник и задњи, те се добија хипокористик Кало. Исти овај облик јавља се и код основног имена Калдор. Овде се примећују и имена одмила грађена од других основа: Болто, Бодо(Балтазар), Бено(Еуген), Аго(Геза). Средњи слог и наставак — О дају хипокористике: Нецо(Игнације), Крешо(Крешимир), Лошо (Ловро), Мијо(Михајло) и сл.

Наставак -Е није карактеристичан за војвођанске говоре у хипокористику. Претпоставља се да је он донесен из старе постојбине на домак Далмације, где је тај наставак одомаћен: Анте(Антун), Иве(Иван), Јуре(Јурај), Томе(Томислав) и сл. Овакав облик имају и Буњевци.

Трећи по фреквентности је наставак -А, који се додаје на први консонантски слог: Јоса(Јосип), Паја(Павле) и сл. Потребно је рећи да овај наставак стоји и уз средњи слог основног имена: Туна(Антун). Необично је да се додаје и на потпуно другу, нову основу: Боза(Амброзије), Ђука(Јулије), Тока(Томислав) и сл.

Постоји уверење да мађарски наставак -ЧО данас више одговара ругању него тепању. Овакви примери су малобројни, као: Лајчо (Људевит), Данчо (Данијел). Некада је овај наставак био активнији.

Два хипокористика имају наставак -ША: Ивша (Иван) и Јакша (Јаков), који стоји иза првог слога са завршетком на консонант.

Своје представнике презентује и наставак -КО: Блашко (Блаж), Јошко (Јосип), Јоцко (Јосип), Мишко (Михајло), Пашко (Стјепан), додаје се на први слог на самогласник или сугласник, а стоји и уз сасвим другу, нову основу. Оваква имена звуче тепајући.

Наставак -ИКА је врло продуктиван, активан у мађарском језику, што је случај и у хипокористцима код Буњеваца. Заживео је давно и служи изразито за тетошење деце: Антика (Антун), Габика (Габор), Густика (Густав), Јожика (Јосип) и сл. Додаје се на први слог вокалски или консонантски, како у мађарском тако и у СХ језику.

Карактеристичан је и наставак -ИЦА. Продуктиван је и казује нешто мање. Овакве хипокористике добијају мала деца у знак наклоности према њима: Ивица (Иван), Перица (Петар), Томица (Томислав), Јошица (Јосип). Место му је иза првог слога на консонант.

Наставак — ИША некада је био у званичној употреби. Данас губи свој значај. Стоји иза првог крњег слога на консонант: Бариша (Бартоломеј), Матиша (Матија). Ови облици су добијени према моделу Драгиша, Љубиша, који су распрострањенији. Наставак — АЦКО Ивацко (Иван) редак је и необичан.

Карчика (Карло), Лајчика (Лајош), Јанчика (Јанош) су мађарски хипокористци који чине саставни део инвентара буњевачких имена. Наставак — ЧИКА додаје се именима одмила. Други мађарски пример је у групи хипокористика са наставком — УШКА: Белушка (Бела), Гезушка (Геза); додаје се на први консонантски слог. Затим наставак — УШ: Албуш (Албин), Антуш (Антун), Андруш (Андрија), Пипуш (Стјепан) — додаје се на консонантску основу основног имена или на другу страну основу.

Значајно је напоменути да у речницима личних имена не постоје ови хипокористци за наведена имена: Динишко (Данијел), Врање, Врањица (Фрањо), Тока, Токо (Томислав), Балтазар (Бодо) — ово је типично буњевачко. Занимљиво је да хипокористик Габика постоји и за мушко име Габор и за женско Габријела.

Најјачи степен тепања садрже ови хипокористички наставци: -ИКА, -ИЦА, -УШКА, -АЦКО. У овом инвентару хипокористика једнословно име је Рок (Рока), двосложних има 90, вишесложних 38.

Хипокористци мађарског порекла су следећи: Антика, Бандика, Белушка, Дежика, Густика, Габика, Јанчика, Лаци, Ланица, Лацко, Лајчо, Лајчи, Палика, Пићука, Пиштика, Шањика, Шанрдуш, Маћика(18).

Корпус хипокористика женског рода уз основна имена су следећа:

ЀГАТА — Јага, Јагица, Јагица

ЀГНЕЗА — Јања, Јањица

ЀНА — Ѐнка, Ѐнкица, Ѐне, Ѐнушка, Ѐника, Ѐнча, Ѐнчика, Пђна

ЀНТЀНИЈА — Тђна, Тђнка, Тђнкица

- БАРБАРА — Бára, Бáрица
 ЦЕЏИЛИЈА — Цíла, Цíлика
 ЕЛИЗАБЕТА — Лíза, Бèжа, Бèшка, Ёржика
 ЁСТЕРА — Ёстика
 ФРАНЦИШКА — Фрãњица
 ГИЗЕЛА — Гíзика, Гíза
 ГАБРИЈЕЛА — Гàбика, Гàбришка
 ДОМИНИКА — Дóма
 БУРЂИНА — Бурђица, Бурђа, Бурђа
 ЈЕЛИСАВЕТА — Јелíсава, Лíза, Ёржика, Бèшка, Бèжа
 (исто као за Елизабета)
 ЈОЗЕФИНА — Јòсипа, Јòцка
 ЈЕЛЕНА — Јèлица, Јéла, Јèлка, Ѐлка, Ѐлкица, Ѐлòнка
 ЈУЛИЈАНА — Јулија, Јула, Јулка, Јуца, Јуцика, Була, Булка, Булкица
 КАТАРИНА — Кáта, Кáте, Кáтица, Кãћа, Кãтка, Кãја
 КАРОЛИНА — Кàрола
 КЛАРА — Клáрица, Клáрика
 КРИСТИНА — Крíста
 МАТИЛДА — Матíјка
 ПАУЛА — Пáвка, Пáва
 ВЕРОНИКА — Вèра, Вèрица, Вèрòнка, Вèрка
 ЛУЦИЈА — Лúца, Лúца
 МАГДАЛЕНА — Мãгда, Мãгдица, Мãнда, Мãндица
 МАРГАРЕТА — Мàргита, Мàргица, Мàрга
 МАРИЈА — Мãрица, Мáра, Мãришка, Мáца, Мãца, Мãнцика,
 Мãрча
 ОТИЛИЈА — Тíлка, Тíлкица
 РОЗАЛИЈА — Рóза, Рòзика, Рòска, Рúжа, Рúшка, Рúжица, Рóжика
 ТЕРЕЗИЈА — Терéза, Тèра, Тéза, Тèрика, Тèрèска, Тèрка, Тèрушка
 ШАРЛОТА — Шáрика

Најбројнији хипокористици су за основна имена: Ана (8), Марија, Розалија и Терезија по (7).

У систему хипокористика женског рода навешћемо неке од типова са следећим наставцима: један од фреквентнијих наставака је — А. Додаје се на први консонантски слог: Дома (Доминика), Бара (Барбара), Ката (Катарина), Луца (Луција), Коца (Корнилија) и сл. Користи се за особу било ког доба, друштвеног статуса, већином су то ипак биле старије особе. Од сасвим друге основе, а истим наставком добијају се хипокористици: Јања (Агнеза), Јагица (Агата), Була (Јулијана) и сл.

Наставак -Е, као и у мушком роду, карактеристичан за родни крај јавља се и у женском роду. Додаје се на први консонантски слог: Ане (Ана), Кате (Катарина), Маре (Марија).

Доста редак у говору, а јавља се, углавном у тестаментима, је наставака -ЦА: Маца, Маца (Марија), Јуца (Јулијана), Коца (Корнелија) и сл.

Наставак — ЧА стоји уз консонантску основу, иза првог слога: Марча (Марија), Нанча (Ана) — од сасвим друге основе. Овај наставак је редак у употреби.

Један од чешћих наставака је -ИЦА, добијен од И+ЦА. Карактеристичан је у тепању, мажењу. Јављао се у тестаментима, изводима матице рођених, судским списима за старије особе. Код деце је чест, нарочито код женског рода: Агица (Агата), Катица (Катарина), Магдица (Магдалена), Марица (Марија), Верица (Вероника) и сл. Додаје се на први консонантски слог.

Јоцка, Јелка, Илка, Јулка, Матилка, Ђулка, Тилка — грађени су наставаком — КА. Налази се иза првог слога на консонант. Вредан је пажње хипокористик Тилка од Матилка основног имена Матилда. Добијено је одбијањем првог слога.

Наставак — ИКА изражава јачи степен хипокористичности, служећи тепању, умиљавању. Заживео је рано. Слично се понаша као наставак — КА. У почетку се користио за ословљавање деце, а касније и за тепање одмила. Стоји уз први слог на консонант: Магдика (Магдалена), Габика (Габријела), Розика (Розалија), Јустика (Јустина), Терика (Терезија).

Изрочито мађарски наставцима у хипокористичности Буњеваца су: -ЧИКА, -ИШКА, -УШКА. Наставак -чика има умиљавајућу конотацију. Углавном, се налази у мушком роду, но залутао је и у женски род: Нанчика(Ана). Оваква имена постају архаична, провинцијска. Наставак се додаје на сасвим нову основу.

Маришка (Марија), Габришка (Габријела) — ови модели су постали наставаком — ИШКА, који се додаје првом слогу на консонант. Служи за тепање у породичном кругу.

Наставак — УШКА стоји уз мушки и женски род. То је тип Ш+К. У мађарском језику је врло активан, те се налази уз многа имена. Служи за тепање, мажење. Заживео је још у 18. веку, у хипокористичком значењу. Везивало се за село и породицу: Анушка (Ана), Етушка (Етела), Терушка (Терезија), Витушка (Викторија). Најфреквентнији наст: -а(46), -ица(29), -ка(28).

Известан број хипокористика се гради од сасвим друге основе: Нанча, Нанчика (Ана), Јања, Јањица (Агнеза), Илка, Илкица, Илонка (Јелена), Бежа, Бешка, Ержика (Елизабета), Јага, Јагица (Агата), Лорка (Шарлота).

У речницима личних имена за ова основна имена нехипокористика ове врсте: Теза Тереска (Терезија), Тилкица (Отилија), Наника, Нача, Нанчика (Ана) — овај задњи пример је немачког порекла.

Хипокористици мађарског порекла су: Пана, Бежа, Бешка, Ержика, Естика, Гиза, Гизика, Габика, Илонка, Јуцика, Кларика, Маришка, Манцика, Марча, Рожика, Терика, Терушка, Шарика (18).

Турског порекла је хипокористик Ђула, Ђулка (од Јулијана) — Ђул = ружа.

Најфреквентнији наставци који изражавају најјачи степен хипокористика су: -ИКА, -ИЦА, -ИШКА, -УШКА. Што се тиче сложености хипокористика једносложних нема, двосложних је 58, вишесложних 48.

Циљ овог рада је да допринесе осветљавање хипокористика код Буњеваца Суботице и околине, области која је досада неиспитана у изучавању антропонима.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Грковић Милица — Речник личних имена код Срба, Београд, 1977.
2. Šimundić Mate — Rječnik osobnih imena, Zagreb, 1988.
3. Magyar becézőnevek — Hajdú Mihály, Budapest, 1974.

Ljubica PRČIĆ

MODELS OF PET-NAMES (HYPOCORISMS) OF THE CROATS (BUNJEVAC)

S u m m a r y

The paper brings a corpus of men's and women's pet-names (hypocorisms) of the Croats (Bunjevac) in Subotica and its surroundings.

These names come into existence through an agreement with the parents, godparents and relatives before the baby is born. Among the full names there is a considerable number from the Bible, because the Croats (Bunjevac) are devoted Catholics. Also, having shared a common life with the Hungarians, they loaned a number of Hungarian pet-names as well.

The pet-names consist of a base name and a suffix, where the base can differ from the full name.

